

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΘΗΝΑΪΚΟΥ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΙΔΙΩΜΑΤΟΣ ¹

Τὰ στοιχεῖα ταῦτα, λείψανα τοῦ μέχρι τῆς Ἐπαναστάσεως κυρίως καὶ τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ Βασιλείου ὁμιλουμένου ἐν Ἀθήναις γλωσσικοῦ ἰδιώματος, δύνανται βεβαίως νὰ πλουτισθῶσι (χωρὶς νὰ παύσωσι νὰ εἶναι μόνον στοιχεῖα), διὰ λέξεων, φράσεων καὶ τύπων ἐν χρήσει μέχρι τῆς σήμερον ἐν Μεγάροις καὶ ἐν Αἰγίνῃ ἰδίως, ὅπου πολλαὶ ἀθηναϊκαὶ οἰκογένειαι ἐγκατεστάθησαν, χωρὶς νὰ συγχρωτισθῶσι μετ' ἐπικρατεστέρων ξένων πληθυσμῶν.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι καὶ ἐν Λεβαδεῖα καὶ ἐν τῇ πόλει τῶν Θηβῶν, ὅπως καὶ ἐν Μεγάροις καὶ ἐν Αἰγίνῃ, ὑπῆρχε γλωσσικὸν ἰδίωμα τῆς αὐτῆς περίπου καὶ τὸ Ἀθηναϊκὸν μορφῆς, ἀλλὰ τὸ Ἀθηναϊκὸν εἶχε πολλὰ τὰ προσιδιάζοντα εἰς τε τὴν ἔκφρασιν καὶ τὴν προφοράν, ἦτο δὲ καὶ πλουσιώτερον, ὡς ἔχον εὐρύτερον τὰν πνευματικὸν ὀρίζοντα.

Τὰ Στοιχεῖα ἡμῶν ταῦτα δύνανται προσέτι νὰ πλουτισθῶσι διὰ σωζομένων λέξεων ἐν Νοταρικοῖς ἐγγράφοις καὶ ἐν ἰδιωτικαῖς ἐπιστολαῖς, διὰ τῶν ὀλίγων καὶ κακῶς διατετυπωμένων γλωσσικῶν ὑποδειγμάτων ἐν Περιηγηταῖς καὶ ἄλλοις συγχρόνοις τότε συγγραφεῦσι, διὰ τῶν ἐν τῷ Ἑλληνικῷ λεξικῷ τοῦ Γ. Ψύλλα ἀπαντωσῶν Ἀθηναϊκῶν λέξεων, καὶ ὀλίγων τοιούτων ἐν τῷ Ἑλληνογαλλικῷ λεξικῷ τοῦ Ἀγγέλου Βλάχου καὶ τῷ Ὀμηρικῷ τοῦ Ι. Πανταζίδου, κυρίως δὲ διὰ τῶν ἐκφράσεων, ἃς παρίσταται λέγουσα, ἐν τινι κωμῶδιᾳ «ὁ Καρπάθιος» τοῦ Ἑλληνοποιῦ Σωτηρίου Καρτεσίου, Ἀθηναία γραία Κασιοῦ ὀνομαζομένη.

Καὶ εἰς τὰς παροιμίας τοῦ Θ. Βενιζέλου ἀπαντῶσι φράσεις Ἀθηναϊκαί, ὡς καὶ εἰς τὰ ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ ἔφημερίδι γνωστὰ σημειώματα τοῦ Κ. Πιπτάκη ² πρὸς ἀπόδειξιν τῆς συνεχείας τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς.

Λέγεται ὅτι λεξιλόγιον Ἀθηναϊκὸν ἀνέκδοτον κατέλιπεν ὁ μακαρίτης Σ. Φιντικλῆς, καὲν μετὰ τῶν λοιπῶν σημειωμάτων του τῇ ἐντολῇ του.

¹ Ἴδε καὶ ἡμετέραν Ἱστορίαν Ἀθηναίων τόμ. Α'. σελ. 90—93, 346—350 καὶ τόμ. Γ'. σελ. 224—226.

² Ἀριθ. 30 τοῦ 1852 καὶ ἀλλαχοῦ.

Σπουδαία τέλος πηγή πρὸς πλουτισμὸν τοῦ Ἀθηναϊκοῦ ἰδιώματος δύναται νὰ εἶναι ἡ μελέτη τῶν τοπογραφικῶν ὀνομάτων τῆς Ἀττικῆς.

Λ Ε Ξ Ε Ι Σ

Α

Ἀγάλικο (γαλακτερόν, νωπὸν, εὐκολόθραυστον. Συνήθως ἀμύγδαλον. Πρὸβλ. τσάγαλο).

Ἀγλωσση (Ἀγριάδα).

Ἀγριάδα (χόρτον ἄγριον, καταστρεπτικὸν εἰς τὰς ἀμπέλους ἰδίως, ἐξ οὗ καὶ ἄγλωσση ὠνομάζετο, μὴ λεγομένη ἐκ φόβου ὀνομασί).
Ἀγριαμάδα (χάραγμα, χαραγμάδα τῆς θύρας).

Ἀγριομερινὸ (τὸ θηρευόμενον ζῷον, π. χ. λαγῶς, ἔλαφος καὶ ἰδίως λαγῶς).

Ἀζούματα (ῥόκαις, χόρτον).

Ἀητονύχι (εἶδος σταφυλῆς).

Αἰνὲ καὶ αἰνὴ (μωρὲ καὶ μωρή, ἢ μαρὴ· ἐφώναζον συνήθως «αἰνὲ σου» ἢ αἰνὴ σου» = μωρὲ σὺ ἢ καλὲ σύ).

Ἀκμή (ἄκρον ἀντικειμένου, π. χ. ἔβαλε τὴν σκάλα στὴν ἀκμή).

Ἀκόμη (λοιπὸν. Κατὰ τὴν διήγησιν π. χ. «Καὶ τί κάνετε ἀκόμη, καλὰ εἴσαστε;»).

Ἀλακάτσι καὶ ἀλάτσι (τὸ ἄλας).

Ἀλατσάτικο (ὁ φόρος τοῦ ἄλατος).

Ἀλικο (χρῶμα ἐρυθρὸν ἀνοικτόν).

Ἀμπελόχι (τὸ) (ἢ μαλάχη, φυτόν).

Ἀνατσούκλιασμα (ὑφαντικὸς ὄρος) (ἐκ τοῦ ἀνά καὶ κύκλωμα).

Ἀνακλαρόνει (πετᾶ βλαστοὺς ἐνῶ ἢ ρίζα ἐρπύζει ἐπὶ τοῦ ἐδάφους) πρὸβλ. «Ἀνακλάρωτσεν ἢ βροῦβα θέλει καὶ ὁ σφογγὸς γυναῖκα».

Ἀναχουμωτὸ (γεμάτον ἕως ἐπάνω, ἐπὶ ξηρᾶς ὕλης, λ. χ. ἀλεύρου).

Ἀνεμόχορτο (ἄγριον χόρτον, ἔχον μικρὰ τραχέα φύλλα, καθαρίζον θαυμασίως τὴν ὕαλον).

Ἀντηρας (πρανὲς λόφου· ἢ λέξις ἐν χρήσει καὶ σήμερον ἐν Αἰγίνῃ).

Ἀπαναπανωτοῦ (τὸ ἐν ἐπάνω εἰς τὸ ἄλλο).

Ἀποκαήλης (ὁ ψήνων εἰς κλίβανον, εἰς ὃν ἔψησαν προηγουμένως ἄλλοι).

Ἀπόκει (κατόπιν· συνήθως ἐν διηγῆσει).

Ἀπολιφάδι (τὸ ὑπόλοιπον τοῦ σάπωνος τῶν πλυντηρίων συνήθως).

Ἀπολυσώνας (ἢ ἄδεια τοῦ νὰ συλλέγωσιν οἱ πτωχοὶ τὸν πεσόντα ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐγκαταλειφθέντα ὑπὸ τῶν συλλεξάντων τὸν ἐλαιοκαρπὸν).

Ἀποσβολωμένος (ἀναυδος π. χ. ἔμεινε ἀποσβολωμένος)· τὸ ῥῆμα ἀποσβολῶνω, ὃ ἀόριστος ἀποσβολώθηκα (τσε, τσε).

Ἀράντα (εἶδος τραχανᾶ).

Ἀρπεδόνη (ἢ ἄκρα τοῦ ὑφάσματος).

Ἀστιβὴ (ξηρὸν ἀγκάθι· ἢ λέξις ἐν χρήσει καὶ σήμερον ἐν Αἰγίνῃ).

Ἀφρα (ἀφρός).

Ἀχιουρα (ἄχυρα).

Τοπογραφικά

- Ἀμπελουργεῖο (κατὰ τὴν ὁδὸν Πειραιῶς).
- Ἀναβρυτὴ (Πατήσια).
- Ἀνάκασα (πλησίον Πύργου τῆς Βασιλίσης).
- Ἀνάλατος (πρὸς τὸ Φάληρον· ἔχνη χωρίου καταστραφέντος).
- Ἀράδα (Χαλάνδρι).
- Ἀράπικα (ἢ Μεσία Φαλήρου· σήμερον Τζιτζιφιές).
- Ἀρκοῦδα (Μαροῦσι).
- Ἀρμόνι (πρὸς τὴν Φυλὴν).
- Ἄστροφος (Ἐλαιών).
- Ἀχλαδόκαμπος (Χαλάνδρι).

Β

- Βαργεστισιὰ* (ἀπαύδησις· πνευματικὴ κυρίως) π. χ. βαργέστηκα, βαργέστησε ἢ καρδιά μου).
- Βοῖ* καὶ *ἤβοῖ* (μπά!).
- Βουβάλι* (εἶδος λίκνου).
- Βουτσιὰ* (τὰ βυτία).

Τοπογραφικά

- Βασιλικὴ* (πλησίον Καλλιθέας· ἀλλαγῶν Βασιλικὸ καὶ Βασιλικά).
- Βελέμι* (Μαροῦσι).
- Βοῖδοπνίχτης* ("Ἀγχεσμος).
- Βουνὸ* (φυλακαὶ Συγγροῦ (νερὸ τοῦ Βουνοῦ).
- Βούθουλας* (ἢ Καλλιρρόη κατὰ τὴν Ἁγίαν Φωτεινὴν ὅπου ὁ μικρὸς καταρράκτης τοῦ Ἰλισσοῦ!)
- Βουθοῦλοι* (πλησίον Ἁγίας Τριάδος).
- Βουρλοπόταμο* (Παλαιὸν Φάληρον).
- Βρωμοφράκι* (ὁδὸς Πειραιῶς).
- Βρωμοπήγαδο* (Π. Φάληρον).

[Ἔπεται συνέχεια]